

Kilka metod, jak rozmawiać o dezinformacji

Przed Wami ważne zadanie – rozmowa z innymi o dezinformacji. Jak rozmawiać, aby nikogo nie urazić?

Scenariusz rozmowy:

Ważne zasady podczas rozmowy:

- Słuchamy się nawzajem, nie przerywamy.
- Dajemy każdemu czas na wypowiedź (staramy się mówić konkretnie, zwięźle i na temat).
- Mówimy w swoim imieniu, używając sformułowań typu: „moim zdaniem”.
- Nie atakujemy odmiennych opinii – wyrażamy własne zdanie.
- Nie przekonujemy innych na siłę – przedstawiamy swoją opinię.
- Dbamy o kulturę wypowiedzi, unikamy ataków personalnych.

Jak rozmawiać z osobami wierzącymi w teorie spiskowe?

- **Zawsze zachowuj szacunek.** Pamiętaj o empatii.
- **Rozmawiaj w cztery oczy.** Unikaj konfrontacji w publicznych komentarzach, aby dyskusja była bardziej otwarta i szczerą.
- **Zadawaj pytania.** Zapytaj, co mogłoby skłonić Twojego rozmówcę do zmiany zdania, zamiast od razu negować jego poglądy.
- **Znajdź wspólne punkty.** Zidentyfikuj kwestie, co do których się zgadzacie – pomoże to zbudować most do dalszej rozmowy.
- **Przytocz fakty,** obal teorię spiskową, a następnie znów wróć do faktów. Konsekwencja w podawaniu rzetelnych informacji jest kluczowa.
- **Zastosuj metodę sokratejską,** czyli zadawaj pytania, które prowadzą rozmówcę do samodzielnych wniosków.
- **Bądź ostrożny w rozmowach z najbliższymi.** W takich sytuacjach emocje mogą wziąć górę, więc podchodź do nich delikatnie.
- **Pamiętaj, że nie każdy zmieni zdanie,** nawet wobec faktów. To naturalne, nie zrażaj się.
- **Przerwij rozmowę, jeśli zaczyna iść w złym kierunku.** Czasem warto zakończyć dyskusję, zanim stanie się zbyt emocjonalna.
- **Każdy mały krok ma znaczenie.** Nawet małe postępy w rozmowie mogą przynieść pozytywny skutek w przyszłości.

Działania w ramach projektu Digital Activism Accelerator są realizowane przez TechSoup Europe przy wsparciu Google. i we współpracy z lokalnymi partnerami z Europy Środkowo-Wschodniej.

Projekt jest częścią programu Digital Activism, który od 2018 roku wspiera społeczeństwo obywatelskie w rozwoju kompetencji cyfrowych w Europie Środkowo-Wschodniej, Ameryce Łacińskiej, Afryce Zachodniej i Południowej.

Scenariusz 1: Rozmowa o teorii spiskowej w grupie znajomych

Sytuacja: Na spotkaniu towarzyskim ktoś mówi, że "szczepionki są częścią większego spisku". Zamiast bezpośrednio negować jego stwierdzenie, możesz zastosować techniki parafrazy i dociekania.

- **Parafraza:** *"Jeśli dobrze rozumiem, uważasz, że szczepionki są częścią jakiegoś większego planu. Czy mogę dopytać, na czym opierasz swoje przekonanie?"*
 - *Cel:* Pokazanie, że słuchasz i rozumiesz, jednocześnie zapraszając do dalszego wyjaśnienia.
- **Dociekanie:** *"Co konkretnie skłoniło Cię do tego wniosku? Jakie źródła informacji uważasz za najbardziej wiarygodne?"*
 - *Cel:* Wydobycie założeń i sprawdzenie, czy rozmówca opiera się na faktach, czy na opiniach.

Scenariusz 2: Weryfikacja informacji z mediów społecznościowych

Sytuacja: Znajoma osoba dzieli się na Facebooku wiadomością o kontrowersyjnych planach politycznych. Zastosuj technikę klaryfikacji i zadawania pytań.

- **Klaryfikacja:** *"Czy możesz powiedzieć więcej o tym, skąd pochodzi ta informacja? Nie jestem pewna, czy dobrze zrozumiałam, co ten artykuł sugeruje."*
 - *Cel:* Upewnienie się, że dobrze zrozumiałeś wiadomość i pomoc rozmówcy w wyjaśnieniu jej źródła.
- **Pytania zamknięte:** *"Czy sprawdzałeś tę informację na stronach do weryfikacji faktów, takich jak np. Demagog?"*
 - *Cel:* Skierowanie rozmowy na wiarygodne źródła i szybkie uzyskanie odpowiedzi „tak” lub „nie”.

Scenariusz 3: Rodzinna dyskusja o fake news

Działania w ramach projektu Digital Activism Accelerator są realizowane przez TechSoup Europe przy wsparciu Google. i we współpracy z lokalnymi partnerami z Europy Środkowo-Wschodniej.

Projekt jest częścią programu Digital Activism, który od 2018 roku wspiera społeczeństwo obywatelskie w rozwoju kompetencji cyfrowych w Europie Środkowo-Wschodniej, Ameryce Łacińskiej, Afryce Zachodniej i Południowej.

Sytuacja: Podczas spotkania rodzinnego ktoś wspomina, że "media ukrywają prawdę o pandemii". Zastosuj technikę docierania do założeń i rozjaśniania skrótów myślowych.

- **Docieranie do założeń:** *"Rozumiem, że sądzisz, iż media mają interes w ukrywaniu pewnych informacji. Czy mogę zapytać, dlaczego tak uważasz i jakie dane to potwierdzają?"*
 - *Cel:* Odkrycie, na czym opiera się tok rozumowania rozmówcy.
- **Rozjaśnianie skrótów myślowych:** *"Kiedy mówisz, że media coś ukrywają, kogo dokładnie masz na myśli? Czy masz na myśli wszystkie media, czy może konkretne?"*
 - *Cel:* Pomoc rozmówcy w bardziej precyzyjnym wyrażeniu swojej opinii.

Scenariusz 4: Rozmowa o kontrowersyjnych opiniach w mediach

Sytuacja: Znajomy twierdzi, że "media zawsze manipulują informacjami". Możesz zastosować technikę testowania wypowiedzi i aktywnego słuchania.

- **Testowanie wypowiedzi:** *"Czy możesz podać konkretny przykład, w którym media zmanipulowały informacje? Jak to dokładnie wyglądało?"*
 - *Cel:* Prośba o dowody, które mogą pomóc w sprawdzeniu wiarygodności ogólnego stwierdzenia.
- **Aktywne słuchanie:** *"Z tego, co mówisz, wynika, że masz spore obawy co do wiarygodności mediów. Czy dobrze to rozumiem?"*
 - *Cel:* Pokazanie, że rozmówca czuje się wysłuchany, co może pomóc w dalszej, bardziej otwartej rozmowie.

Scenariusz 5: Rozmowa o fałszywych informacjach w grupie rodzinnej

Sytuacja: Podczas spotkania rodzinnego ktoś mówi, że "wszystkie szczepionki są niebezpieczne". Zastosuj technikę porządkowania wątków i parkowania tematów.

- **Porządkowanie wątków:** *"Z tego, co rozmawialiśmy, pojawiły się dwie kwestie: bezpieczeństwo szczepionek oraz różne opinie na temat pandemii. Może najpierw skupmy się na jednym temacie."*
 - *Cel:* Pomoc w uporządkowaniu dyskusji i skupieniu się na jednej kwestii.
- **Parkowanie tematów:** *"To ważny temat, który dotyczy większej liczby spraw. Może wrócimy do niego później, kiedy będziemy mieć więcej czasu, aby omówić wszystkie szczegóły."*

Działania w ramach projektu Digital Activism Accelerator są realizowane przez TechSoup Europe przy wsparciu Google. i we współpracy z lokalnymi partnerami z Europy Środkowo-Wschodniej.

Projekt jest częścią programu Digital Activism, który od 2018 roku wspiera społeczeństwo obywatelskie w rozwoju kompetencji cyfrowych w Europie Środkowo-Wschodniej, Ameryce Łacińskiej, Afryce Zachodniej i Południowej.

- *Cel:* Odkładanie pobocznych tematów na później, aby skupić się na głównym wątku rozmowy.

Scenariusz 6: Rozmowa z osobą z przekonaniem antynaukowymi

Sytuacja: Ktoś mówi, że "naukowcy zawsze kłamią, bo są opłacani przez rząd". Zastosuj technikę odkrywania ukrytych założeń oraz prośbę o wyjaśnienie.

- **Odkrywanie ukrytych założeń:** *"Czyli uważasz, że naukowcy są kontrolowani przez rząd? Co skłoniło Cię do takiego wniosku?"*
 - *Cel:* Zrozumienie, jakie założenia kryją się za opinią rozmówcy, a następnie próba ich rozbicia poprzez pytania.
- **Prośba o wyjaśnienie:** *"Możesz mi powiedzieć więcej o tym, dlaczego uważasz, że naukowcy nie są wiarygodni? Jakie masz na to dowody?"*
 - *Cel:* Zachęcenie do bardziej szczegółowego wyjaśnienia, co może ujawnić luki w rozumowaniu.

Dodatkowe techniki rozmowy:

- **Metoda sokratejska:** To technika, w której zadajesz pytania, aby pomóc rozmówcy dojść do własnych wniosków. Zamiast dostarczać odpowiedzi, stawiasz pytania, które prowadzą rozmówcę do przemyśleń. Na przykład:
 - *"Co mogłoby zmienić Twoje zdanie na ten temat?"*
 - *"Jakie dowody przekonałyby Cię, że Twoja opinia jest błędna?"*
- **Nazywanie rezultatów:** Gdy rozmowa zmierza do podsumowania, warto podkreślić wspólne wnioski lub rozbieżności. Ta technika pomaga zbudować poczucie zakończenia rozmowy, nawet jeśli nie osiągnęliście pełnej zgody.
 - *"Wygląda na to, że zgadzamy się co do potrzeby dalszych badań, ale mamy różne opinie na temat wiarygodności obecnych informacji."*
- **Zachęcanie do wypowiedzi:** Kiedy widzisz, że ktoś milczy, możesz zachęcić go do wypowiedzi, stawiając pytania w taki sposób, by czuł się swobodnie.
 - *"Co myślisz o tej kwestii? Twoje zdanie jest dla mnie ważne."*
- **Ograniczanie wypowiedzi osób dominujących:** W sytuacji, gdy jedna osoba przejmuje rozmowę, warto interweniować, aby dać głos innym.
 - *"Dzięki za Twoją opinię, teraz chciałabym usłyszeć, co inni mają do powiedzenia."*
- **Rozwijanie wątków:** Kiedy kilka osób wypowiada się na ten sam temat, możesz pogłębić rozmowę, pytając innych o zdanie lub prosząc o rozwinięcie.

Działania w ramach projektu Digital Activism Accelerator są realizowane przez TechSoup Europe przy wsparciu Google. i we współpracy z lokalnymi partnerami z Europy Środkowo-Wschodniej.

Projekt jest częścią programu Digital Activism, który od 2018 roku wspiera społeczeństwo obywatelskie w rozwoju kompetencji cyfrowych w Europie Środkowo-Wschodniej, Ameryce Łacińskiej, Afryce Zachodniej i Południowej.

- *"Widzę, że zgadzacie się co do tego punktu, a co myślicie o...?"*

Scenariusz 7: Trudna rozmowa o weryfikacji faktów

Sytuacja: Ktoś uparcie twierdzi, że wszystkie media są zafałszowane i nie można ufać żadnym faktom. Zastosuj technikę radzenia sobie w trudnych sytuacjach.

- **Przerwanie i odwołanie do celów:** *"Rozumiem, że masz silne przekonania na ten temat, ale umówiliśmy się, że będziemy rozmawiać o sposobach weryfikacji informacji. Możemy skupić się na tym?"*
 - *Cel:* Przypomnienie, że rozmowa ma konkretne cele i kierowanie dyskusji z powrotem na właściwe tory.

Glosariusz

1. **Dezinformacja** – Celowe rozpowszechnianie fałszywych lub wprowadzających w błąd informacji w celu manipulacji opinią publiczną lub osiągnięcia innych korzyści, np. politycznych czy finansowych.
2. **Misinformacja** – Nieświadome rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji, wynikające z braku weryfikacji źródeł, bez złych intencji.
3. **Weryfikacja faktów (fact-checking)** – Proces sprawdzania prawdziwości informacji poprzez porównanie jej z wiarygodnymi i reprezentatywnymi źródłami, takimi jak oficjalne raporty, bazy danych czy artykuły naukowe.
4. **Parafraza** – Powtórzenie wypowiedzi rozmówcy własnymi słowami, aby potwierdzić zrozumienie i pokazać, że aktywnie słuchamy, przy jednoczesnym zachowaniu sensu wypowiedzi rozmówcy.

Działania w ramach projektu Digital Activism Accelerator są realizowane przez TechSoup Europe przy wsparciu Google. i we współpracy z lokalnymi partnerami z Europy Środkowo-Wschodniej.

Projekt jest częścią programu Digital Activism, który od 2018 roku wspiera społeczeństwo obywatelskie w rozwoju kompetencji cyfrowych w Europie Środkowo-Wschodniej, Ameryce Łacińskiej, Afryce Zachodniej i Południowej.

5. **Klaryfikacja** – Dopytanie o szczegóły w sytuacji, gdy wypowiedź jest niejasna lub ogólnikowa. Celem klaryfikacji jest uzyskanie dokładniejszych informacji i lepsze zrozumienie.
6. **Dociekanie** – Proces zadawania pytań, które mają na celu wydobycie ukrytych założeń i podstaw przekonań rozmówcy. Dzięki dociekaniu możemy zrozumieć sposób myślenia rozmówcy i uzyskać więcej informacji.
7. **Metoda sokratejska** – Technika polegająca na zadawaniu pytań, które mają skłonić rozmówcę do refleksji i samodzielnego dojścia do wniosków. Zamiast dostarczać odpowiedzi, pytania prowadzą rozmówcę do przemyśleń.
8. **Testowanie wypowiedzi** – Zadawanie pytań, które sprawdzają, czy rozmówca ma konkretne dowody lub przykłady potwierdzające jego twierdzenia.
9. **Aktywne słuchanie** – Technika rozmowy polegająca na pełnym zaangażowaniu się w rozmowę poprzez utrzymywanie kontaktu wzrokowego, potakiwanie oraz zadawanie pytań, które pokazują, że uważnie słuchamy rozmówcy.
10. **Porządkowanie wątków** – Technika polegająca na grupowaniu i uporządkowaniu różnych tematów pojawiających się w rozmowie, aby utrzymać dyskusję na właściwym torze i skupić się na kluczowych kwestiach.
11. **Parkowanie tematów** – Odkładanie wątków pobocznych lub niezwiązanych z głównym tematem rozmowy, aby skupić się na priorytetowych zagadnieniach. Tematy te mogą być omówione później.
12. **Neutralność** – Postawa polegająca na powstrzymaniu się od wyrażania własnych opinii i zachowaniu obiektywizmu podczas prowadzenia rozmowy. Moderator lub rozmówca powinien zachować równe podejście do wszystkich uczestników rozmowy.
13. **Zachęcanie do wypowiedzi** – Technika polegająca na bezpośrednim zaproszeniu uczestników do wyrażenia swojego zdania, szczególnie tych, którzy nie brali jeszcze udziału w rozmowie.
14. **Rozwijanie wątków** – Zadawanie pytań, które pomagają pogłębić dany temat i skłonić uczestników rozmowy do dalszych refleksji. Rozwijanie wątków prowadzi do pełniejszego zrozumienia omawianej kwestii.
15. **Odkrywanie założeń** – Technika polegająca na zadawaniu pytań, które pomagają wydobyć ukryte założenia stojące za opiniami lub przekonaniem rozmówcy. Celem tej techniki jest lepsze zrozumienie, na czym opierają się przekonania rozmówcy.
16. **Fakty vs Opinie** – Rozróżnienie między obiektywnymi faktami, które można zweryfikować za pomocą źródeł, a subiektywnymi opiniami, które opierają się na osobistych przekonaniach lub uczuciach.
17. **Fake news** – Fałszywa informacja, która jest celowo rozpowszechniana w celu wprowadzenia w błąd, najczęściej w celu manipulacji politycznej, finansowej lub dla zdobycia rozgłosu.
18. **Clickbait** – Sposób tworzenia nagłówków lub tytułów, które mają na celu przyciągnięcie uwagi użytkowników i skłonienie ich do kliknięcia na artykuł. Często treść artykułu nie spełnia oczekiwań wywołanych przez sensacyjny tytuł.

Działania w ramach projektu Digital Activism Accelerator są realizowane przez TechSoup Europe przy wsparciu Google. i we współpracy z lokalnymi partnerami z Europy Środkowo-Wschodniej.

Projekt jest częścią programu Digital Activism, który od 2018 roku wspiera społeczeństwo obywatelskie w rozwoju kompetencji cyfrowych w Europie Środkowo-Wschodniej, Ameryce Łacińskiej, Afryce Zachodniej i Południowej.

19. **Deepfake** – Zaawansowana technika manipulacji wideo, w której sztuczna inteligencja wykorzystuje istniejące nagrania wideo lub zdjęcia, aby stworzyć realistycznie wyglądające, ale fałszywe materiały z wizerunkami osób, które nigdy nie brały udziału w nagraniu.
20. **Fotomontaż** – Obraz lub zdjęcie, które zostało zmodyfikowane w sposób, który zmienia jego pierwotne znaczenie, aby wprowadzić odbiorców w błąd.
21. **Bańka informacyjna** – Zjawisko polegające na tym, że algorytmy platform społecznościowych lub wyszukiwarek prezentują użytkownikowi tylko te informacje, które są zgodne z jego wcześniejszymi preferencjami i poglądami, co prowadzi do izolacji od alternatywnych opinii.
22. **Zmyślane cytaty** – Cytaty przypisywane znanym osobom, które w rzeczywistości nigdy nie zostały przez nie wypowiedziane. Często są udostępniane w mediach społecznościowych bez podania źródła.
23. **Wyszukiwanie obrazem** – Technika weryfikowania autentyczności zdjęć za pomocą narzędzi, takich jak Google Grafika czy TinEye. Pozwala użytkownikom sprawdzić, gdzie dane zdjęcie było wcześniej używane i czy jego kontekst został zmieniony.
24. **Algorytm** – Mechanizm używany przez wyszukiwarki internetowe i platformy społecznościowe, który na podstawie historii wyszukiwań, preferencji i lokalizacji użytkownika sortuje i wyświetla wyniki w sposób najbardziej dopasowany do danego użytkownika.
25. **Formularz zgłoszeniowy** – Narzędzie dostępne na stronach internetowych organizacji zajmujących się weryfikacją faktów, np. Demagog, które umożliwia użytkownikom zgłaszanie treści do weryfikacji pod kątem prawdziwości.

Materiał edukacyjny wypracowany przez trenerki: Martynę Wilk i Barbarę Domaradzką we współpracy z zespołem Gdańskiej Fundacji Innowacji Społecznej oraz społecznością Klubów Seniora z gdańskiej Oruni.

Działania w ramach projektu Digital Activism Accelerator są realizowane przez TechSoup Europe przy wsparciu Google. i we współpracy z lokalnymi partnerami z Europy Środkowo-Wschodniej.

Projekt jest częścią programu Digital Activism, który od 2018 roku wspiera społeczeństwo obywatelskie w rozwoju kompetencji cyfrowych w Europie Środkowo-Wschodniej, Ameryce Łacińskiej, Afryce Zachodniej i Południowej.